

te tupono e mate ana nga tamariki i te kai i runga i te mangere i te kuare ranei o taua tangata, hei reira me haere pai atu te Poari ki atu ai ki taua tangata, kaore i te tika to mahi, ko tenei ka tangohia e matou kia matou te whakahaere o to whenua hei ora mo koutou ko o tamariki.

8. *Henare Kaihau* : Ae ra, engari kaore tena whakautu e tika ana mo taku patai. He aha koa, ka patai ano au ; Me pewhea te whakatu o te Poari, me Pakeha ranei etahi o nga mema me Maori anake ranei ratou katoa ?

Wi Pere : Mehemea kotahi te Poari nui mo te takiwa, e mea ana ahau kia tokowhiti ona mema, kia tokowha Maori, kia tokotoru Pakeha. Mehemea ranei e meatia ana kia rua nga Poari mo te takiwa o te Tai Rawhiti, kaati, kia toru nga Maori kia rua nga Pakeha mo te mea kotahi o aua Poari e rua. Engari mehemea kotahi anake te Poari mo te Takiwa Pootitangi Mema o te Tai Rawhiti katoa, kia tokowha mema Maori a kia tokotoru mema Pakeha mo taua Poari. Te take o tera korero aku ka utua hoki nga mema o aua Poari, no reira me tupato tatou kei tokomaha rawa he tangata hei utunga ma tatou, engari kua patai mai ano ra koe i tena patai i mua.

9. *Henare Kaihau* : Kaati, e ki ana koe kia tokowha nga mema Maori kia tokotoru nga Pakeha. Mehemea ki te ki te Kawanatanga kia tokowha nga Pakeha kia tokotoru nga Maori, ka pewhea ?

Wi Pere : Heoi ra, ka tohe tonu au nei ki taku. Ki te kaha tonu te Kawanatanga ki ta ratou, a heoi ano ka paahitia ko ta ratou.

10. *Henare Kaihau* : E penei aua koe, ka whakahe tonu koe ?

Wi Pere : Ae, engari kaore e tino kaha rawa taku whakahe ; ko te tino take o taku whakahe ki te Pakeha hei mema, he iwi hiahia nui te Pakeha ki te moni, ka mea pea kia £300 kia £500 ranei ma ratou i te tau. E pai ana ahau me Pakeha anake nga mema o te Poari mehemea ka whakaae ratou ki te utu iti. Ki te whakamutua te mahi hoko whenua, heoi, kua kore rawa oku nei wehi ki te aha ki te aha; kaore au e wehi ki te Kawanatanga, ki a wai tangata ranei, ka marama au i reira kaore au e tika ki te ki ka murua nga whenua e ka whakaturia hei te Pakeha anake he mema mo te Poari, ta te mea e kore e taea, kua whakamutua hoki te hoko whenua. Heoi te take i mea ai au me Maori he mema mo te Poari na te mea he iwi whakaae te Maori ki te utu iti rawa. E kore pea e oti tika i te Maori nga mahi i te timatanga atu. E kore ano hoki ratou e mohio. Ki te whakaturia ratou ma te Pakeha rawa e tohutohu ka mohio ai ratou ki nga mea hei mahi ma ratou.

11. *Henare Kaihau* : I rongu ahau ki a koe e ki ana ka utua nga mema tokowhiti e ki nei koe kia whakaturia. Ma wai ratou e utu ?

Wi Pere : Kaati, kaore ano koe i kite noa i te Pire a te Pirimia.

12. *Henare Kaihau* : E patai ana au ki a koe ?

Wi Pere : Ma te Paremete e hoatu te moni hei utu mo ratou.

13. *Henare Kaihau* : Ma te Kawanatanga ? Ma wai koia e whakatu nga mema o te Poari, ma te Kawanatanga ma te Paremete ranei ?

Wi Pere : Ma te Kawanatanga nga mema Pakeha tokotoru e whakatu, a mana ano e ui atu ki nga Maori nga ingoa o nga mema Maori e hiahiatia ana e ratou kia noho hei mema mo te Poari. E mea ana au me noho ki te Kawanatanga anake te mana me te whakahaere kia taea ai he ora mo te iwi Maori. He ahi tahu moni ta te Pakeha, kaore he pera a te Maori, he ahi tahu riwai kau ta ratou.

14. *Henare Kaihau* : Kaore au i patai i tena.

Wi Pere : Kaore koia koutou, e te Komiti, i rongu i te patai a Henare Kaihau ?

15. *Henare Kaihau* : E patai ana au ki a koe mo nga tikanga e whakaturia ai nga mema o te Poari.

Wi Pere : Ae ra, e ui mai ana koe ma wai e whakatu, ki atu ana au ki a koe no te Kawanatanga te ahi tahu moni, he ahi tahu riwai ke o tatou.

16. *Henare Kaihau* : Me taku ki ano hoki ki a koe kaore au i patai i tena.

Wi Pere : Kaati, ko au e he.

17. *Henare Kaihau* : A ki te whakatungia ena tangata tokowhiti hei mema mo te Poari, ki to mohio he aha te utu tika mo ratou i te tau ?

Wi Pere : E kore pea e taea e au te whakautu i tena patai; waiho ma to tatou ariki e tiaki nei i a tatou, ma te Whare me te Kawanatanga, e whakarite te utu mo ratou.

18. *Henare Kaihau* : Kaore ; ko tatou ano o tatou ariki.

Wi Pere : E hara i te mea ko ahau te ariki o ena tangata, mehemea kei au te mana ka ki atu ahau kia rima pauna noa ma te tangata i te tau. Mehemea he pononga ratou naku ka tino pai ahau e ka whakaae mai ratou kia £5 i te tau ma te tangata.

19. *Henare Kaihau* : Me pewhea koia ratou e ora ai i tena £5 i te tau, me te haerere tonu ki tena wahi, ki tena wahi, ki te mahi i nga mahi kua kiia ma ratou ?

Wi Pere : Ki te whakaae mai ratou, ki te pai ratou, heoi, na ratou atu tena.

20. *Henare Kaihau* : Ki to mahara ka whakaae ano ranei nga mema Pakeha o te Poari kia £5 anake ma ratou i te tau ?

Wi Pere : Ko te take na hoki tena i ki ai ahau waiho atu ma to tatou ariki ma te Kawanatanga e whakarite te utu. Ma te Whare tena e mahi.

21. *Henare Kaihau* : A, ki te ki te Kawanatanga me £200 i te tau te utu mo ia mema o te Poari, ka pehea koe ?

Wi Pere : Kaore kau ra aku kupu mo tena.

Te Tiamana : Ki taku whakaaro me mutu ena tu patai. Ki taku titiro he moumou noa iho ta ena tu patai i te taima o te Komiti.

Te Maka : Ka nui ra nga tikanga kei roto i enei tu patai hei hopu ma tatou, e te Tiamana.

Te Tiamana : Ka araitia e au nga patai. He moumou taima noa iho.

Henare Kaihau : E rapu atu ana au kia kite au i te tika o ta Wi Pere e ki nei, mehemea ka rite tona hiahia, a ka whakaturia taua Poari, heoi ano kua tino taea te ora mo te iwi Maori. Me